

УДК 81'373.612.2

В. А. Городецька*к. філол. н., доц., доц. кафедри української мови
Криворізький державний педагогічний університет***МЕТАФОРИЧНА КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ СВІТУ
В ПОЕТИЧНОМУ МОВЛЕННІ ЮРІЯ КЛЕНА****METAPHORICAL CONCEPTUALIZATION OF THE
WORLD IN THE POETIC SPEECH OF YURI KLEN**

У публікації досліджено метафоричне мовлення українського письменника Юрія Клена як засіб презентації індивідуально-авторської мовної картини світу в аспекті антропоцентричної лінгвістики; проаналізовано бінарну концептуалізацію метафоричної системи поета, типи метафор, способи їх реалізації; доведено, що текст художнього твору може являти собою складну й багатопшарову метафору.

Ключові слова: *антропологічна лінгвістика, індивідуально-авторська мовна картина світу, метафора, метафорична концептуалізація світу.*

The publication investigated the metaphorical speech of the Ukrainian writer Yuri Klen as a mean of presenting the individual-authorial linguistic picture of the world in the aspect of anthropocentric linguistics; the binary conceptualization of the poet's metaphorical system, types of metaphors, ways of their realization are analyzed; it is proved that the text of a work of art can be a complex and multi-layered metaphor.

Key words: *anthropological linguistic, individual-author's linguistic picture of the world, metaphor, metaphorical conceptualization of the world.*

В історії лінгвістики сформовано багато наукових підходів до вивчення метафори, з-поміж яких найбільш відомі представлено фундаментальними працями Ш. Баллі, О. Веселовського, В. фон Гумбольдта, Г. Пауля, О. Потебні, що спираються на філософське осмислення перенесення значення слова та його ролі у презентації дійсності (Аристотель, Дж. Віко, Е. Кассіер, Квінтіліан, Цицерон, Ж. Ж. Руссо та ін.). Серед найбільш авторитетних дослідників відповідного явища в мовознавстві ХХ століття можна відзначити таких, як Н. Арутюнова, Л. Балашова, М. Блек, А. Вежицька, В. Гак,

Д. Девідсон, М. Джонсон, Ю. Караулов, Дж. Лакофф, О. Радченко, П. Рікер, А. Річардс, Дж. Серль, Т. Сіماشко, В. Телія, М. Тернер та ін. У вітчизняній лінгвістиці теоретичні основи метафор презентовано, зокрема, у працях М. Дудченка, Л. Одинецької, Л. Пустовіт, А. Чудінова. У результаті в лінгвістичній науковій традиції функціонують логіко-філософська, лінгвокогнітивна, лінгвокультурологічна, семіотична, психологічна та ін. школи метафорології. Найбільш актуальним, як нам видається, є сформований наприкінці ХХ століття в розвідках Х. Ортега-і-Гассета [3, с. 68–81] теоретичний напрям, згідно з яким метафора стала частиною антропоцентричної парадигми лінгвістичних знань. На думку І. Привалової, “унікальність метафори полягає в тому, що вона може виступати як функціональна одиниця трьох просторів: когнітивного, культурного й лінгвістичного” [4, с. 46].

Поетичне сприйняття світу письменниками вирізняється індивідуальністю та неповторністю. Створена ними індивідуально-авторська картина світу являє собою презентацію зашифрованого послання читачам. Одним із мовних засобів художньої концептуалізації світу є метафора, що дозволяє через переосмислення реальних речей зануритися у внутрішній світ буття автора, який демонструє свій індивідуальний досвід, суб’єктивну свідомість, гру уяви; підштовхує до пошуків причин “зсувів” об’єктивного, зрозумілого для всіх світосприйняття до суб’єктивного, фантазмагоричного, нестандартного погляду на життя. Спроба декодувати інформацію, дійти до суті денотативного значення метафоричних номенів та їх синтаксичних моделей дає змогу по-різному зрозуміти метафоричну систему автора, вичленувати лінгвокультурологічні складові його художнього мовлення.

Поетична спадщина українського поета Юрія Клена привертала увагу науковців в основному в літературознавчому аспекті. Спостережено, що комплексного лінгвістичного аналізу метафоричної парадигми його мовлення не здійснено. Однак багатозаровість метафоричних значень у поетичній збірці

“Каравели. У слід конкістадорам” засвідчує своєрідний внутрішній світ особистості автора, що демонструє романтичні уявлення поета про місце та роль людини в пошуках сенсу життя. Тому метою нашої наукової розвідки є спроба окреслити індивідуально-авторську картину світу поета шляхом декодування пропонованих метафор.

Метафорична система поетичного мовлення автора демонструє таку типологію:

I. За способом морфологічного вираження: 1) двочленні іменникові метафори: *вітри пригод* (2, с. 10); *роздоріжжя днів* (2, с. 11); 2) атрибутивні (прикметникові, дієприкметникові) метафори (метафоричні епітети): *співучі мости* (2, с. 39); *дзвінки вітрила* (2, с. 7); 3) дієслівні метафори: *Південний Хрест горів* (2, с. 10); *темна буря грає* (2, с. 12).

II. За способом синтаксичного вираження: 1) розгорнуті метафори – прості речення: *Наметами квітнучими рясніє // твоїх вишень весняна заметіль* (2, с. 12); *Весь мул таверн, барлог, портів, // <...> // скинів і смерчем полетів // по прірвах щастя і відчаю* (2, с. 11); 2) розгорнуті метафори – складні речення: *В казковий край, під пальми і агави, // де стигнуть темні грона островів, // тебе помчала далеччю морів // жаждоба золота, пригод і слави* (2, с. 7); 3) розгорнуті метафори з порівняльними зворотами: *Немов важкий і мертвий гад, // стискало груди їм повітря* (2, с. 9).

Метафоричне мовлення Юрія Клена являє собою яскраво виражену концептологічну бінарність світосприйняття. Протиставлено два світи: звичайний та омріяний. Звичайний світ заповнено такими реаліями, як сумна буденність набридлої домівки; брудні й прозаїчні міські краєвиди; пригнічений психологічний стан людини. Омріяний світ кличе до втечі, де можна спостерігати вигадані пейзажі; дивовижні міста і країни (Мехіко, Аргентина, Єгипет, Флоріда, Чіле, Японія тощо); море, океан; вітер, шторми; зорі та сузір'я (Андромеда, Молочний Шлях, Південний Хрест, Персей, Полярна Зоря); вітрила, щогли, каравели, кораблі, бригантини; моряків,

конкістадорів; чарівних жінок. Тому можна стверджувати, що третім типологічним типом є власне текст твору як складна й багаточарова метафора, яку необхідно декодувати загалом.

Отже, метафора є одним із способів реалізації глибокого й неповторного авторського світобачення. Юрій Клен створює власний міф про втечу ліричного героя від пересічності буття. Поетичні коди його метафор потребують глибокого, всебічного й системного дослідження, лінгвокультурологічних коментарів, поєднання компонентного й комплексного текстового аналізу, залучення широкого тла загальнонаукових знань.

Література

1. Бугакова Л. О. Авторское сознание в поэзии и прозе : когнитивное моделирование : монография. Барнаул : АГУ, 2001. 283 с.
2. Клен Ю. Каравели. Прага : Літературна бібліотека “ЮТ”, 1943. 145 с.
3. Ортега-и-Гассет Х. Две великие метафоры. *Теория метафоры* : сб. науч. ст. / сост. Н. Д. Арутюнова. Москва : Прогресс, 1990. С. 68–81.
4. Привалова И. В. Интеркультура и вербальный знак (лингвокогнитивные основы межкультурной коммуникации). Москва : Гнозис, 2005. 472 с.
5. Телия В. Н. Метафоризация и ее роль в создании языковой картины мира. *Роль человеческого фактора в языке : язык и картина мира* / под. ред. Б. А. Серебrenникова. Москва : Наука, 1988. С. 173–204.